

NASLOUCHAT TICHU LESA A HLASU LESNÍKŮ

SIMONA POLÁKOVÁ, JAN DUŠEK

PÁTÝ DÍL CYKLU „SETKÁNÍ FÓRA OCHRANY PŘÍRODY“

RNDr. SIMONA POLÁKOVÁ

Zooložka a projektová manažerka

v neziskové organizaci Beleco.

Specializuje se na osvětové projekty, mapování obratlovců, plánování experimentů a monitoringů a záchranný program perlorodky říční.

Ve Fóru ochrany přírody se podílí na organizaci vzdělávání a využití nových médií pro ochranu přírody.

Mgr. JAN DUŠEK

Ředitel Beleco a konzultant v oblasti ochrany přírody, spolupracuje s řadou nevládních organizací. Zabývá se zejména ochranou vod a implementací směrnic o stanovištích. Stál u zrodu FOP a je v něm aktivní po celou dobu jeho činnosti.

Páté setkání FOP se konalo v Brně na půdě MENDELU, neboť odborná orientace této univerzity nejlépe odpovídá tematickému zaměření setkání. Tím byla spolupráce se subjekty hospodařícími v lesích a hospodaření ve zvláště chráněných územích (ZCHÚ). Akce se zúčastnilo 67 lidí. Na začátku krátce promluvili Miroslav Svoboda o přístupech, které potřebuje ochrana biodiverzity v rámci managementu lesa, Tomáš Vrška o důvodech, proč potřebujeme lesy ponechané samovolnému vývoji, a Lukáš Čížek o konkrétních managementových nástrojích a jejich možném využití ochranou přírody. Tyto příspěvky postavily základ pro diskusi jednotlivých skupin.

SPOLUPRÁCE S HOSPODÁŘI

Na téma spolupráce se subjekty hospodařícími v lesích probíhaly dvě paralelní diskuze. Obě se shodly, že pro zlepšení stavu lesů nejen ve volné krajině je výhodou, že existuje jen málo klíčových hráčů, na které je potřeba se zaměřit. Jedná se o státní podniky Lesy České republiky (LČR) a Vojenské lesy a statky (VLS). Z hlediska ochrany přírody jsou zajímavé také právnické osoby vlastníci lesy, obecní a městské lesy a lesy církví a náboženských společností.

Ze strany ochrany přírody v dnešní době převládají směrem k hospodařícím subjektům příkazy a zákazy, nikoliv vysvětlování a snaha o společný postup. Vlastníci pak logicky nevidí její přínos, ani nevnímají její problémy. Tento stav je podle diskutujících umocněn atmosférou ve společnosti, kde má náš obor obecně nízký kredit. Lesní hospodáři sledují zisk a stabilitu ze svého pohledu, který je relativně přímočarý. Bez systematického ukazování, v čem spočívá přínos mimoprodukčních funkcí lesa, a snahy najít společný jazyk, nebude spolupráce fungovat. Ekonomické ohodnocení biodiverzity a přírodních procesů vnímá mnoho ochranářů jako devaluaci ochrany přírody,

ovšem je to koncept, který je pro jiné zájmové skupiny uchopitelný. Při jakémkoliv plánování, ať už třeba přípravě plánů péče nebo lesních hospodářských plánů, by se měly zohledňovat zájmy obou stran.

Dalšími identifikovanými hrozbami pro spolupráci s lesníky jsou špatná vzdělanost ochranářů v praktických aspektech lesnictví a nízká vyjednávací síla ochrany přírody při tvorbě lesních hospodářských plánů (LHP). Situaci nepomáhá ani přelévání financí mezi rezorty a nevymáhání dodržování závazných ustanovení. Důležité je uvědomit si, jaké motivace pohánají vlastníky. Kromě té ekonomické je to také snaha nedostat se do konfliktu s pravidly. Mnohdy by situaci na daném území zlepšilo čistě to, kdyby se důsledně vymáhaly zákony a předpisy. K tomu je ale potřeba lepší legislativní osvěta a přenesení zodpovědnosti ve veřejných záležitostech na nejnižší stupeň veřejné správy, na druhou stranu i zlepšení průhlednosti struktury ochrany přírody (v jaké situaci se jedná s AOPK ČR, krajskými úřady nebo na obcích s rozšířenou působností).

„Ochrana přírody by neměla říkat, jak se má na daném území hospodařit, ale co má být výsledkem.“

Mezi navrhovaná řešení této situace patří naučit pracovníky ochrany přírody lépe komunikovat, jak z hlediska měkkých dovedností (soft-skills), tak odborného zázemí. Je potřeba podpořit společenskou objednávku po hospodaření zohledňujícím biodiverzitu, k čemuž lze využít dnešního příklonu lidí k ekologickému způsobu života. Spolupráce musí stát na trvalých vztazích a přístupu zohledňujícím potřeby vlastníků. Ochrana přírody by neměla říkat, jak se má na daném území hospodařit, ale co má být výsledkem – a hledat společně způsoby,

jak toho dosáhnout. To samozřejmě také znamená, že je potřeba vědět, co vlastně je požadovaným výsledkem a dlouhodobě uplatňovat strategii k jeho naplnění.

Je potřeba iniciovat mezirezortní domluvu ohledně lesního hospodaření naplňujícího potřeby ochrany přírody a souvisejících dotačních programů (za standart hospodaření nad požadavky zákona, prostorové zaměření dotací za zalesňování), fungování státních lesů (optimalizace zisků LČR a VLS, plnění pilíře na ochranu biodiverzity) a daňových zvýhodnění či odpisů za nevyužité plochy pro těžbu. Zásadní rovněž je, aby se proces tvorby LHP více otevřel ochraně přírody a při jeho vzniku, alespoň od určité velikosti lokality, byl povinně přítomen odborník z ochrany přírody. Dalším bodem vyjednávání by mohla být povinná školení pro lesní hospodáře i majitele lesů o biodiverzitě lesa a cílech ochrany přírody, které by zajišťovalo MŽP. Lze zavést i další nástroje, například vratnou kauci pro těžaře, která je vyplacena zpět pouze v případě, jsou-li dodrženy technologické postupy a místo je uvedeno do předjednaného stavu.

Rovněž by se měly podporovat dobrovolné nástroje, ať už jsou to pozemkové spolky, certifikace (především FSC) nebo spolky poskytující informace o alternativních způsobech pěstování lesa, které mohou být zajímavé především pro menší vlastníky. Tyto závazky je potřeba co nejvíce osvobodit od dohledu úředníků, protože vlastníci k nim jsou ochotni, pokud jim to zlepšuje image firmy, ale nechťejí podstupovat zbytečnou administrativní zátěž.

LESNÍ HOSPODAŘENÍ V ZCHÚ

Pro hospodaření v lesích v ZCHÚ se jako výhoda jeví jejich vysoký počet. Pověštinou mají svou specializovanou správu, lesnické i ochranářské plánování. Typický je pro ně vysoký podíl státních lesů, dlouhá tradice územní ochrany u nás a její akceptace veřejností a potenciálně dobrá legislativa, ať už se jedná o zákon o ochraně přírody a krajiny či lesní zákon.

I z diskuzí k tomuto podtématu vyplynulo, že výrazným hendikepem ochrany přírody je špatná komunikace, ať už vůči partnerům nebo i v rámci vlastní komunity. Rovněž ji brzdí absence profesního dlouhodobého vzdělávání a nedostatečné zavedení ochranářských témat na lesnické fakulty. Mezi návrhy řešení této situace patří snaha ochranáře a lesníky propojit, ať už během

diskuzních setkání pod vedením facilitátorů nebo formu stáží a společného vzdělávání. Lesy chráníme na dostatečně velké ploše, otázkou je ale distribuce a účinnost této ochrany. Chybí nám strategický pohled ochrany přírody na hospodaření v lesích. Mnohdy nevyužíváme vhodné nástroje, případně narážíme na jejich limity. Malé množství ploch má za úkol chránit ekosystémy, naopak velká část je fragmentovaná. Špatně vymezené předměty a cíle ochrany v ZCHÚ, a následně absence koncepce ochrany daného území, výrazně snižují efektivitu ochranářských snah. Je potřeba provést analýzu, co kde chceme reálně

mohl pomoci i proti politickému zasahování do plánů péče o velkoplošná zvláště chráněná území.

Tradičními managementovými nástroji jsou bezzásahovost a aktivní zasahování, které by se měly vhodně doplňovat. Především pro bezzásahovost je potřeba stanovit priority a distribuci v území, není totiž zpochybňována jako způsob péče, ale chybí jí strategie využití. Hospodaření založené na zasahování je z pohledu biodiverzity určené především pro podporu druhů, druhová rozmanitost u nás historicky stojí na lidském hospodaření. Koncept samovolného vývoje a bezzásahovosti je potřeba



Pátého setkání v Brně se zúčastnili společně jak ochranáři, tak lesníci. Fotor Simona Poláková

chránit a z jakých důvodů, a koncepčně ji zpracovat s ohledem na přírodní podmínky a kategorie ZCHÚ. Zároveň by měla být ponechána určitá volnost, aby bylo možné reagovat na aktuální situaci (např. výskyt invazních druhů) a péči o území diferencovat. Rovněž je potřeba vyjasnit a posílit nástroje ochrany přírody, ať už se týkají legislativy nebo vlastnických vztahů a zavést pravidelné vyhodnocování dopadů péče o dané území.

S tím je úzce spjata příprava plánů péče, které se věnovalo již jedno z předchozích setkání Fóra. Účastníci shrnuli, že je nutná revize metodik plánů péče i celého procesu jejich vzniku. Zakázky na plány péče by neměly být zadávány hromadně. Důležitými fázemi jejich vzniku by měla být zpětná vazba účinnosti předchozího managementu, participativní účast důležitých stakeholderů a specialistů a odborná recenze vzniklého díla. Tento přístup by

vysvětlovat veřejnosti i odborníkům. Pro prostorové rozdělení ploch pro tyto přístupy je nutná detailní znalost ZCHÚ. Aby bylo možné zachovat kontinuitu managementu, je potřeba toto rozdělení a přístup zakotvit do vyhlášovacího předpisu daného území.

„Lesy chráníme na dostatečně velké ploše.“

Aby se diferencovaly přístupy a fungování jednotlivých ZCHÚ, mělo by se využívat i neortodoxních managementových přístupů. Je možné se inspirovat i v zahraničí. Například v Německu je hospodaření založené na zvětšeném přírůstu po uvolnění prostoru (po probírce či prosvětlovací seči), což je ekonomické a zároveň podporující biodiverzitu. Ovšem v ČR pro změnu modelů hospodaření někdy představuje limit legislativa a státní správa lesů.

Obecně chybí příklady dobré praxe a propagace netradičních managementových



Vojtěch Kotecký diskutuje s účastníky pátého setkání. Foto Simona Poláková

postupů. Demonstrační lokality je možné vytvořit například v rámci ÚSES, kde by jejich funkčnosti mohl napomoci aktivní

management. Na pozemcích VLS je vytvořena soustava referenčních bezzásahových ploch.

Stejně jako ve volné krajině, i v lesích ZCHÚ je potřeba diferencovat motivační nástroje pro vlastníky lesů, zdůrazňovat mimoprodukční funkci lesa a posílit vzdělávání v oblasti ochrany biodiverzity mezi vlastníky i jejich zaměstnanci.

ZÁVĚREM

Při řešení problematiky hospodaření v lesích musíme vstoupit do dialogu s lesníky coby profesní skupinou, se kterou tradičně stojíme v opozici. Jestli ale chceme změnit stav našich lesů k lepšímu, musíme se snažit o pochopení druhé strany, naslouchat, důkladně vysvětlovat a hledat společné cesty.



POZNATKY Z ČESKÉ VĚDY A VÝZKUMU

Lososova et al. (2015): *Alien plants invade more phylogenetically clustered community types and cause even stronger clustering.* *Global Ecology and Biogeography* 24: 786-794

INVAZNÍ ROSTLINY LÉPE INVADUJÍ DO PROSTŘEDÍ, KDE MAJÍ PŘÍBUZNÉ

Na základě údajů z 88 typů rostlinných společenstev, obsahujících celkem 2306 druhů rostlin, z nichž 275 byly neofyty, se zjistilo, že invaze nově přichozích druhů je snadnější v prostředí, kde se vyskytují velké skupiny druhů příbuzných nováčkoví. Z toho důvodu jsou častější invaze na loukách porostlých hlavně travami nebo ostřicemi, než třeba na druhově bohatších loukách nebo v lesích. Příčinu odborníci spatřují ve sdílených vlastnostech, které předurčují dané druhy k životu ve stejném typu prostředí.

-simpolak-

POZNATKY Z ČESKÉ VĚDY A VÝZKUMU

Klečková et al. (2015): *Quantitative evidence for spatial variation in the biennial life cycle of the mountain butterfly *Erebia euryale* (Lepidoptera: Nymphalidae) in the Czech Republic.* *European Journal of Entomology* 112: 114-119

SYNCHRONIZACE VÝSKYTU DOSPĚLCŮ OKÁČE RUDOPÁSNÉHO V POHOŘÍCH A MEZI NIMI

Okáč rudopásný je horský motýl, který stejně jako jiné horské druhy hmyzu často prochází dvouletým vývojem. U mnoha takových druhů bezobratlých jsou larvy schopny synchronizovat svůj vývoj mezi pohořími, a tak dochází k erupci početnosti daného druhu každé dva roky. V případě České republiky a okáče rudopásného byla taková synchronizace zaznamenána v rámci Šumavy a Jeseníků, ovšem na Šumavě v sudých letech a v Jeseníkách v lichých. V Krkonoších k žádnému cyklování nedochází. Autoři uzavírají, že v plochem terénu synchronizace funguje alespoň v rámci pohoří. Posun našich dvou pohoří vůči sobě je zřejmě způsoben interakcemi s parazitoidy larev nebo je důsledkem rozdílné postglaciální historie lokalit okáče.

-simpolak-